

ΤΟ ΜΑΝΤΕΙΟ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ: ΜΙΑ ΓΕΩΔΥΝΑΜΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΜΥΘΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Μαριολάκος¹ Η. & Μπαντέκας² Ι., 2010

1: Ομότιμος Καθηγητής Γεωλογίας ΕΚΠΑ, 2: Γεωλόγος, Υπ. Δρ ΕΚΠΑ

1. Εισαγωγή - Γενικά ιστορικά στοιχεία

Οι Δελφοί, όπου για πάνω από μία χιλιετία λειτουργούσε το Μαντείο του θεού Απόλλωνος, βρίσκονται σε μια εντυπωσιακή τοποθεσία στις νότιες πλαγιές του όρους Παρνασσού, στην κοιλάδα του ποταμού Πλειστού, κάτω από τις απόκρημνες Φαιδριάδες Πέτρες. Οι Έλληνες θεωρούσαν τους Δελφούς ως τον *ομφαλό της Γης*. Κατά μία εκδοχή (Αισχύλος, «Ευμενίδες») τον χώρο κατείχε αρχικά η «πρωτομάντις Γαία», στη συνέχεια από κοινού με τον Ποσειδώνα, μετέπειτα διαδοχικά οι κόρες της Γαίας Θέμις, και Φοίβη, για να ακολουθήσει ο Φοίβος Απόλλων (και από ένα σημείο και μετά από κοινού με τον Διόνυσο). Όταν ο Απόλλων έφθασε στην περιοχή, την κατέλαβε σκοτώνοντας το ιερό ζώο (μια δράκαινα) που προστάτευε τον χώρο. Έτσι, λόγω της ιεροσυλίας που διέπραξε, ο θεός Απόλλων υποχρεώνεται από την θεά Γαία σε κάθαρση, ιδρύοντας μεταξύ άλλων, τα Πύθια, πανελλήνιους Αγώνες εις μνήμην του ιερού δράκοντος, οι οποίοι διεξάγονταν κάθε τέσσερα χρόνια. Ο Απόλλων έφθασε στους Δελφούς από τον Όλυμπο και τα Τέμπη, μέσω Βόρειου Ευβοϊκού Κόλπου και Βοιωτίας και ταυτοχρόνως δια θαλάσσης από την Κρήτη, (ομηρικός ύμνος «Εις Απόλλωνα»), ενώ κατά τον Αισχύλο («Ευμενίδες») από την Δήλο μέσω Αττικής.

Εικ.1 . Ο αρχαιολογικός χώρος των Δελφών και η κοιλάδα του ποταμού Πλειστού. Στα δεξιά της εικόνας διακρίνονται οι Φαιδριάδες Πέτρες

Λέγεται (Διόδωρος ο Σικελός) πως ο τόπος του Μαντείου (που ονομαζόταν Πυθώ) ανακαλύφθηκε τυχαία από κατσίκες που έβοσκαν εκεί, γιατί όταν πλησίαζαν κάποιο άνοιγμα της γης που υπήρχε στην περιοχή, πάθαιναν «αλλόκοτους» σπασμούς και έβγαζαν παράξενες φωνές. Ο βοσκός τους, κάποιος Κορήτας, προσεγγίζοντας το άνοιγμα άρχισε και εκείνος, υπό

την επίδραση ατμών και αναθυμιάσεων, που αναδύονταν από το βάθος, να βγάζει φωνές και να προλέγει γεγονότα που αργότερα επαληθεύτηκαν.

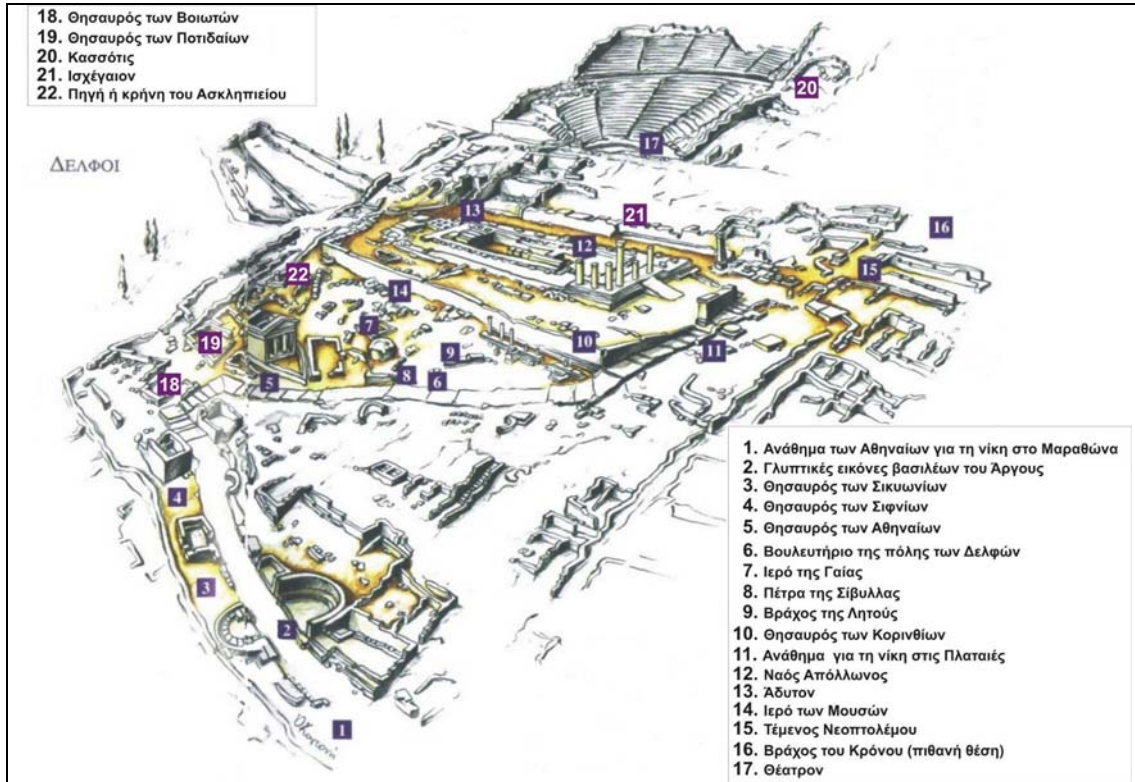

Εικ. 2. Η ευρύτερη περιοχή Κωπαΐδος – Δελφών (τρισιδιάστατος χάρτης σκιασμένου αναγλύφου)

Εικ.3 Τμήμα τοπογραφικού χάρτη του 19^{ου} αιώνας του Γερμανού Η. Kiepert, στον οποίο παρουσιάζονται τα αρχαία τοπωνύμια στην περιοχή της Εικόνας 2.

Οι απαρχές της λειτουργίας του ιερού (Ομηρικός ύμνος *Εις Απόλλωνα*) συνδέονται με την άφιξη Κρητών ευγενών από την Κνωσσό, οι οποίοι οδηγήθηκαν εκεί από τον ίδιο τον Θεό Απόλλωνα που είχε μεταμορφωθεί σε δελφίни. Αυτοί ήταν και οι πρώτοι ιερείς (*οργεῶνες*) του Μαντείου.

Εικ. 4. Απεικόνιση του αρχαιολογικού χώρου των Δελφών (από Mee C. & Spawforth A., 2001, τροποποιημένο)

Σύμφωνα με τον Ομηρικό ύμνο (στίχος 396), ο Θεός χρησιμοδοτούσε μέσω μίας δάφνης (ιερό φυτό του Απόλλωνος), ενδεχομένως με το θρόισμα των φύλλων της. Η κυριαρχία του Απόλλωνος στους Δελφούς τοποθετείται στο τέλος της εποχής του Χαλκού και οπωσδήποτε πριν την έναρξη της Αρχαϊκής Εποχής (Εικόνα 18). Το Μαντείο των Δελφών γνώρισε ιδιαίτερη ακμή και φήμη μεταξύ 8^{ου} και 6^{ου} προχριστιανικού αιώνας.

Από τις αρχές του 6^{ου} αιώνα, τον έλεγχο του Μαντείου ανέλαβε η **Αμφικτιονία των Δελφών**, η οποία ήταν η ομοσπονδία δώδεκα «εθνών» (φυλών) από την Κεντρική Ελλάδα, την Αττική, την Εύβοια και την Πελοπόννησο. Από τότε οι Δελφοί εδραιώθηκαν ως πανελλήνιο Ιερό και σύντομα απέκτησαν διεθνή ακτινοβολία. Διάφορες ελληνικές πόλεις έκτισαν «θησαυρούς», δηλαδή μικρά καλαίσθητα κτίρια στα οποία φυλάσσονταν τρόπαια μαχών ή άλλα πολύτιμα αντικείμενα. Αφιερώματα στο Ιερό έστελναν και διάφοροι ξένοι ηγεμόνες όπως ο Κροίσος της Λυδίας.

Αρχικά οι χρησμοί δίδονταν μία φορά το χρόνο, κατά τα «γενέθλια» του Απόλλωνος (την εβδομή του Δελφικού μήνα *Βυσίου*, που αντιστοιχεί στον σημερινό Φεβρουάριο), αργότερα

όμως το Μαντείο λειτουργούσε μια φορά τον μήνα, με εξαίρεση τους τρεις χειμερινούς μήνες, όταν, όπως εθεωρείτο, ο Θεός απουσίαζε, ταξιδεύοντας στην χώρα των Υπερβορείων.

Η μεγαλύτερη καταστροφή των Δελφών προκλήθηκε από τον Αλάριχο (397 BCE) επί αυτοκράτορος Αρκαδίου

2. Γενικά στοιχεία περί Μαντικής

«Ο ΑΝΑΞ ΟΥ ΤΟ ΜΑΝΤΕΙΟΝ ΕΣΤΙ ΤΟ ΕΝ ΔΕΛΦΟΙΣ ΟΥΤΕ ΛΕΓΕΙ ΟΥΤΕ ΚΡΥΠΤΕΙ ΑΛΛΑ ΣΗΜΑΙΝΕΙ» (Ηράκλειτος, 93)

Η Μαντική αποτελούσε κεντρικό σημείο του αρχαιοελληνικού τρόπου και βίου και εντάσσεται στις συνέπειες της Λογικής σύλληψης του Κόσμου.

Σύμφωνα με τον Ποσειδώνιο, η **Μαντική** (ή **Μαντεία**) είναι η δυνατότητα και η τέχνη της επιστημονικής προγνώσεως του μέλλοντος με βάση την θεωρία της *κοσμικής* (συμπαντικής) «*συμπαθείας*» (Κικέρων, *De Divinatione*, II 42). Η θεωρία της κοσμικής «*συμπαθείας*», αντιλαμβάνεται την οργανική διασύνδεση όλων των φαινομένων στο Σύμπαν, ως ένα μέρος ενός λογικού σχεδιασμού/δικτύου, το οποίο ενώνει την ανθρωπότητα με όλα όσα υπάρχουν εντός του Σύμπαντος, ακόμα και με όσα είναι χρονικά και χωρικά απομακρυσμένα μεταξύ τους. («*Θύραθεν*» *Φιλοσοφικό Λεξικό*, Ρασιτιάς, 2006)

Κατά τον Ακαδημικό Σπεύσιππο («*Οροι*»), η Μαντική μπορεί να οριστεί ως ασφαλής τέχνη της θεωρήσεως του παρόντος και του μέλλοντος μέσω θνητού ζώου, καθώς και δημιουργίας φιλίας μεταξύ των Θεών και των ανθρώπων (*ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΖΩΩΙ ΘΝΗΤΩΙ. ΦΙΛΙΑΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΘΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΩΝ*).

Η Μαντική διακρίνεται σε **άμεση** ή *φυσική* και σε **έμμεση**, *έντεχνη* ή *επαγωγική*. Η **άμεση** προηγείται χρονικά και θεωρείται *αδίδακτη*. Κατά την άμεση ή φυσική Μαντική, θεωρείται πως η θεότητα (που βρίσκεται εξ ορισμού *εκτός του χρόνου*) παρουσιάζει τα επόμενα βήματα της διαδρομής (τους) σε όσους ζουν *εντός του χρόνου*, όπως είναι η ανθρωπότητα. Η **έμμεση** είναι χρονικά μεταγενέστερη, θεωρείται *διδακτή* και σημαντικό της τμήμα είναι η «*οιονοσκοπία*» και η «*ονειρομαντεία*».

Ο *οιωνός* δεν προκαλεί τα γεγονότα, αλλά συνδέεται με αυτά, καθώς όλα τα πράγματα συνδέονται μεταξύ τους σε ένα ενιαίο σύστημα. Ο *οιωνός* δεν παράγει τίποτε, απλώς φανερώνει την απαρχή ενός αργού ξεδιπλώματος «*γιατί μελλοντικά γεγονότα δεν κάνουν αποτόμως την εμφάνισή τους, αλλά το πέρασμα του χρόνου ομοιάζει με το ζετύλιγμα ενός σχοινιού, που δεν παράγει τίποτε το καινούργιο, αλλά απλώς παρουσιάζει εκείνο που υπήρχε εξ αρχής*» (Κικέρων, *De Divinatione*, I. 127)

Όπως επιπλέον διευκρινίζει ο Κικέρων: «*(...) Ο Θεός δεν ασχολείται με ρωγμές συκωτιών ή κελαηδίσματα πτηνών, κάτι τέτοιο θα ήταν ανάρμοστο και ανάξιο των Θεών και με κανένα τρόπο δεν θα μπορούσε να συμβαίνει. Αντιθέτως μέσα στο Σύμπαν, ευθύς εξ αρχής συγκεντρωμένα σημάδια προμηνύουν την εκδήλωση συγκεκριμένων πραγμάτων... Οι άνθρωποι που έχουν δώσει προσοχή σε αυτά, συχνά δεν πέφτουν έξω στις προγνώσεις τους, οι δε τυχόν λανθασμένες ερμηνείες δεν οφείλονται σε αδυναμίες των ιδίων των πραγμάτων, αλλά στην άγνοια των ερμηνευτών*» (Κικέρων, *De Divinatione*, I. 118)

Σχετικά με τη θέση και την βαρύτητα της οιωνοσκοπίας ειδικά, αλλά και της μαντικής γενικότερα, κατά την αρχαιότητα, θα μπορούσαν να αναφερθούν πολλά παραδείγματα, υπενθυμίζεται ότι, όπως είναι γνωστό, η τελευταία μάχη μεταξύ Ελλήνων και Περσών στις Πλαταιές (479 BCE) καθυστέρησε χαρακτηριστικά την έναρξή της, επειδή οι ειδικοί οιωνοσκόποι και των δύο αντιπάλων πλευρών ερμηνεύανε ως αρνητικούς τους οιωνούς...

Κατά τον Ποσειδώνιο, οι 3 πηγές της Μαντικής είναι το *Θείον*, η *Ειμαρμένη* και η *Φύση*.

Στην περίπτωση των Δελφών η Μαντική τέχνη που εφαρμοζόταν ήταν η άμεση ή φυσική.

Στους Δελφούς είχαν λειτουργήσει τρία κατά σειρά μαντεία, αρχικά το *χθόνιο* της Γαίας με την εγκοίμιση, το *κληρομαντείο* και τελικά το *Απόλλωνεο* (με τη δάφνη).

Οι προσερχόμενοι στο Μαντείο των Δελφών έπρεπε αρχικά να εξαγνιστούν στην ιερά πηγή Κασταλία αφού κατέβαλαν κάποια προσφορά θυσιάζαν στον βωμό που λειτουργούσε εκτός του ναού του Απόλλωνος. Εάν η θυσία κρινόταν ευοίωνη, τότε μπορούσαν να εισέλθουν εντός του ναού, να θυσιάσουν εκ νέου στον εσωτερικό βωμό και να μεταβιβάσουν τα ερωτήματά τους. Ο θεός Απόλλων χρησιμοδοτούσε μέσω της Πυθίας στο Άδυτο του ναού. Η Πυθία αφού προηγουμένως είχε λουστεί στην Κασταλία πηγή, έκαιγε (ή μάζαγε, σύμφωνα με ορισμένες μαρτυρίες) φύλλα δάφνης και κριθάλευρο, στη συνέχεια ανέβαινε σε ένα τρίποδα μέσα στο άδυτο, πάνω από ένα χάσμα από το οποίο αναδύονταν ατμοί (Εικ. 10). Τα λόγια της Πυθίας, που βρισκόταν σε κατάσταση *έκστασης*, ερμήνευαν οι Προφύτες και συνέθεταν εξάμετρους χρησμούς που εμπεριείχαν συνήθως μια κάποια αμφισημία, η οποία συνδέεται το προσωνόμιο του Απόλλωνος ως «Λοξίας».

Ο ρόλος του Δελφικού Μαντείου ήταν ιδιαίτερα σημαντικός κατά τους χρόνους του Ελληνικού αποικισμού. Είναι πλήθος οι πόλεις οι οποίες συνδέουν την ίδρυσή τους με κάποιον χρησμό του Απόλλωνιου Μαντείου των Δελφών.

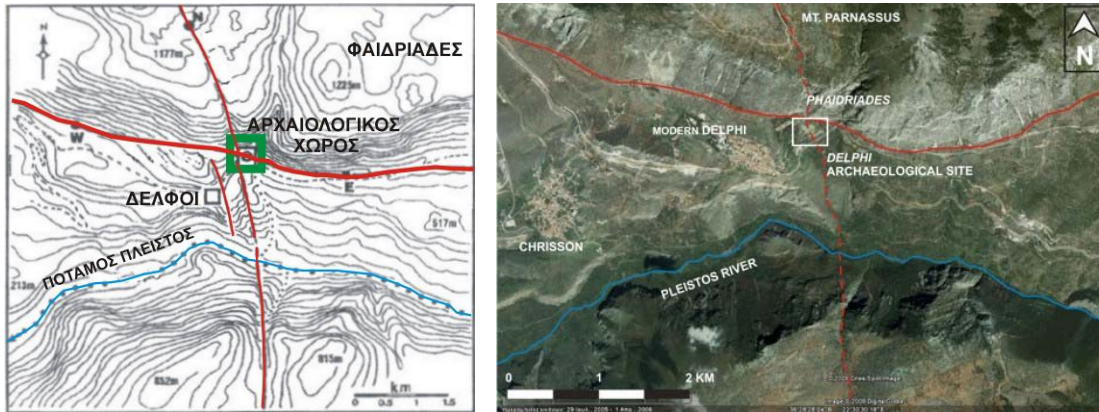
3. Γεωλογικά / Τεκτονικά στοιχεία

Οι ψηλοί πέτρινοι όγκοι (**Φαιδριάδες Πέτρες**) που οριοθετούν προς βορρά την περιοχή του σημερινού αρχαιολογικού χώρου των Δελφών, αποτελούνται από ασβεστολιθικά πετρώματα (Εικ. 5, 6, 11, 12). Οι απόκρημνες αυτές πλαγιές αντιπροσωπεύουν μία μεγάλη **ρηξιγενή ζώνη** που αναπτύσσεται σε γενική διεύθυνση Ανατολή – Δύση (Εικ. 6, 11) και η οποία πιθανότατα συνδέεται με τα μεγάλα περιθωριακά ρήγματα που σχηματίζουν την ενεργή τεκτονική τάφρο του Κορινθιακού Κόλπου.

Εικ.5. Ο Ναός του Απόλλωνος στους Δελφούς και στο βάθος οι απόκρημνες Φαιδριάδες Πέτρες.

Στην ευρύτερη περιοχή των Δελφών έχουν εντοπιστεί και μικρότερης τάξης ρήγματα, τα οποία διευθύνονται τόσο παράλληλα (περίπου Ανατολή – Δύση), όσο και εγκάρσια (περίπου Βορράς – Νότος), ως προς τη μεγάλη ρηξιγενή ζώνη των Φαιδριάδων. Διασταύρωση των δύο αυτών συστημάτων ρηγμάτων παρατηρείται στον αρχαιολογικό χώρο των Δελφών και συγκεκριμένα κάτω από τον ναό του Απόλλωνος. (Εικ. 6, 7) (Mariolakos et al., 1989, Mariolakos et al., 1991, De Boer & Hale 2001).

Εικ. 6. Ο αρχαιολογικός χώρος των Δελφών (σε πλαίσιο) και η κοιλάδα του ποταμού Πλειστός. Με κόκκινο χρώμα σημειώνεται η ρηξιγενής ζώνη των Φαιδριάδων καθώς και το εγκάρσιο ως προς αυτή ρήγμα της Κέρνας. (από De Boer & Hale 2001, τροποποιημένο).

Στο σκαρίφημα της Εικόνας 7, το ίχνος ενός ρήγματος μικρότερης τάξης (F1), παράλληλης διεύθυνσης προς το ρήγμα των Φαιδριάδων (F), διέρχεται κάτω από τα θεμέλια του Ναού του Απόλλωνος και διασταυρώνεται με το ίχνος του ρήγματος της Κέρνας (F2) σχεδόν κάτω από το Άδυτον του ναού. Το ίχνος του ρήγματος της Κέρνας (F2) αναπτύσσεται κλιμακωτά (*en echelon*) σε βορειοδυτική-νοτιοανατολική διεύθυνση, και στην περιοχή του αρχαιολογικού χώρου των Δελφών διακρίνεται σε δύο κλάδους. Το ίχνος του βόρειου κλάδου διέρχεται μέσα από τον Ναό του Απόλλωνος και τονίζεται ιδιαίτερα από την παρουσία πέντε (5) πηγών ή κρήνων (στις θέσεις: 1, 2, 3, 4 & 5 της Εικόνας 7). Σε πολλά σημεία εκφόρτισης των πηγών παρατηρούνται αποθέσεις **τραβερτίνη**. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των αποθέσεων τραβερτίνη στο τείχος (*ΙΣΧΕΓΑΙΟΝ*) της Εικόνας 8, στο οποίο μια κόγχη λειτουργούσε ως κρήνη. Πηγή και κρήνη υπήρχε στο ιερό των *Μουσών* (σημείο 4) κοντά στο Άδυτον του Ναού, ενώ στο σημείο 5 σημειώνεται η θέση της κρήνης του ιερού της *Γαίας*. Στα σημεία 1, 2 σημειώνεται η θέση των πηγών *Κέρνα* και *Κασσοτίς*. Η κρήνη του *Ασκληπιείου* (σημείο 5) οριοθετεί προς βορρά το ίχνος του νότιου τμήματος του ρήγματος F2.

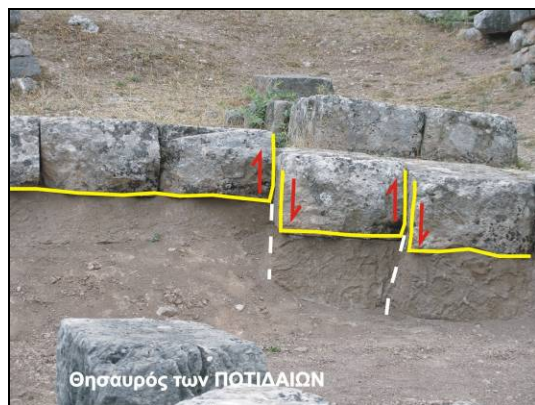
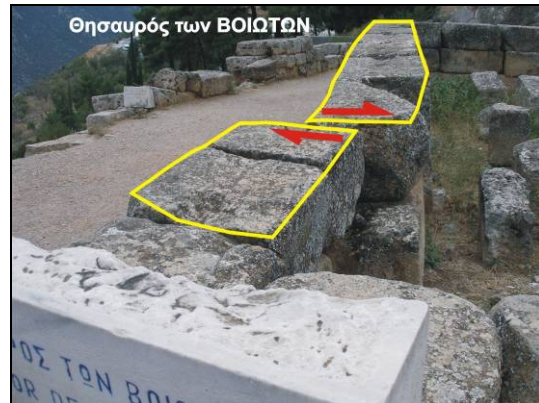
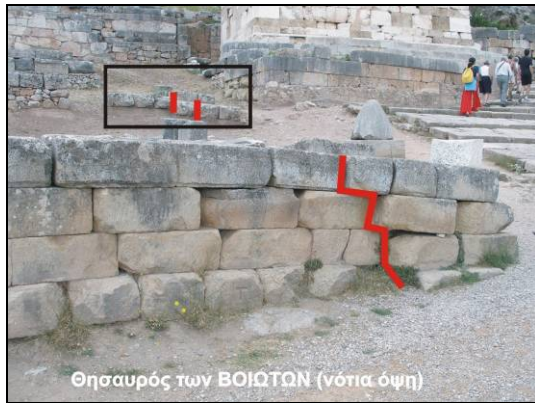

Εικ. 7. Ο αρχαιολογικός χώρος των Δελφών και τα ίχνη της των ρηγμάτων F: ρήγμα Φαιδριάδων, F1: συζυγές ρήγμα, F2: ρήγμα Κέρνας (από De Boer & Hale 2001, τροποποιημένος με στοιχεία από Mariolakos et al. 1989)

Κατά μήκος του ίχνους του νότιου τμήματος του ρήγματος F2 (Εικ. 7) παρατηρούνται χαρακτηριστικές μετατοπίσεις των δομικών λίθων στον Θησαυρό των Βοιωτών και στα θεμέλια του Θησαυρού των Ποτιδαίων (Εικόνα 9).

Εικ. 8. Χαρακτηριστικές αποθέσεις τραβερτίνη στο τείχος στα ανάντη του ναού του Απόλλωνος

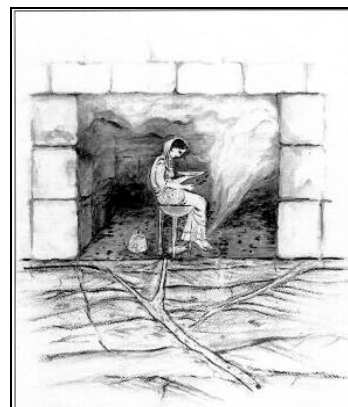

Εικ. 9. Μετατοπίσεις δομικών λίθων που οφείλονται στη δράση του ρήγματος που διέρχεται από τα θεμέλια των Θησαυρών των Βοιωτών και των Ποτιδαίων

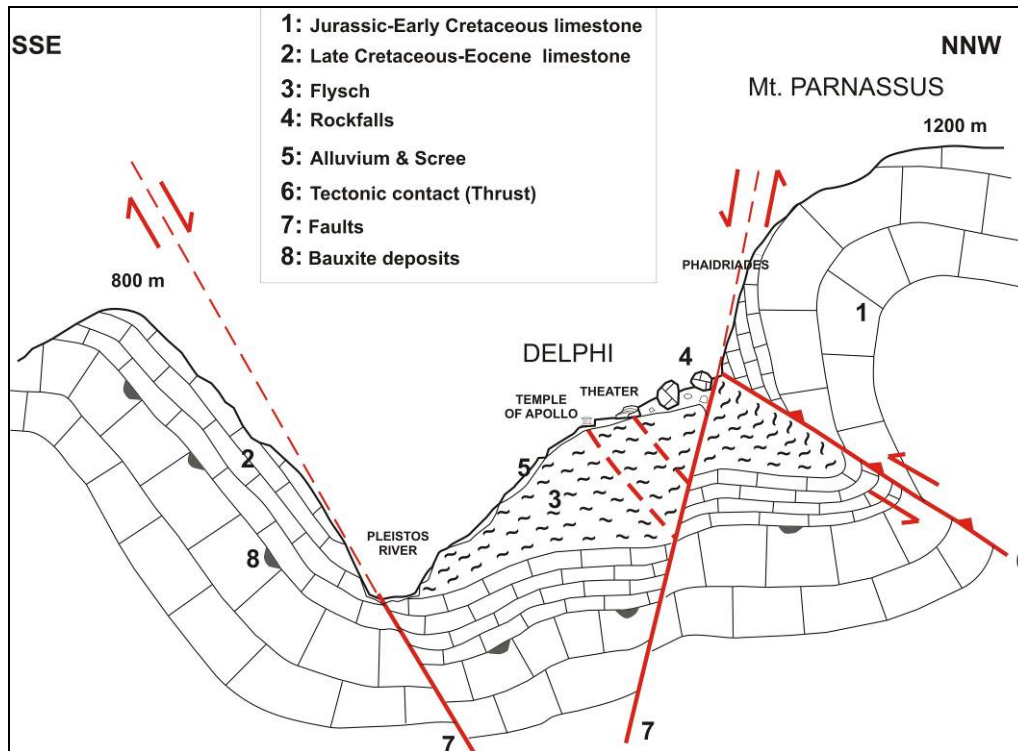
Σύμφωνα με τις έρευνες των De Boer & Hale (2000 & 2001), στις αποθέσεις του τραβερτίνη, αλλά και στο νερό των πηγών που λειτουργούν έως σήμερα (π.χ. Κασταλία), αναγνωρίστηκε η παρουσία αερίων όπως είναι το **Μεθάνιο**, το **Αιθάνιο** και το **Αιθυλένιο**.

Το Αιθυλένιο έχει χρησιμοποιηθεί στο παρελθόν ως αναισθητικό στην ιατρική. Σε μικρές δόσεις προκαλεί ευφορία, μια αίσθηση ροής και αποσύνδεσης της συνείδησης από το σώμα, ενώ σε μεγαλύτερες μπορεί να προκαλέσει «ντελίριο», βίαιες αντιδράσεις και σε εξαιρετικές περιπτώσεις πλήρη απώλεια της συνείδησης, ακόμη και θάνατο. Σύμφωνα με τους παραπάνω ερευνητές, η κατάσταση της έκστασης που καταλάμβανε την **Πυθία** συνδέεται με την εισπνοή του αναδυομένου αερίου Αιθυλενίου. Στην περίπτωση που όντως αληθεύει αυτή η υπόθεση, δικαιώνονται οι γνωστές αναφορές του Πλουτάρχου και των άλλων αρχαίων συγγραφέων περί ύπαρξης ενός «χάσματος» στο **Άδυτον** του Ναού του Απόλλωνος (Εικ. 11).

Εικ. 10. Καλλιτεχνική απεικόνιση της Πυθίας, καθισμένης στον τρίποδα, πάνω από το εδαφικό χάσμα, από το οποίο αναδύονται αέρια (από De Boer & Hale 2001)

Σχετικά με το πρόβλημα του ακριβούς προσδιορισμού της προέλευσης των εν λόγω αερίων, οι αμερικανοί ερευνητές (De Boer & Hale, 2000 & 2001), προτείνουν ως πηγή τους ένα σχηματισμό βιτουμενιούχου ανθρακικού πετρώματος που εντοπίζεται στο υπέδαφος. Όμως η πηγή των αερίων μπορεί να αναζητηθεί και σε μια πιθανή σύνδεση της περιοχής μέσω των μεγάλων ρηξιγενών ζωνών του Κορινθιακού Κόλπου, με το ελληνικό ηφαιστειακό τόξο. Εάν η αποκλειστική πηγή των αερίων ήταν το υποκείμενο ανθρακικό πέτρωμα, η ανάδυσή τους θα έπρεπε να παρατηρείται μόνον κατά τις φάσεις επαναδραστηριοποίησης των ρηγμάτων.

Εικ. 11. Σχηματική γεωλογική τομή της κοιλάδας του ποταμού Πλειστού στην περιοχή του αρχαιολογικού χώρου των Δελφών. Εκτός κλίμακας.

Σημείωση: Οι παρατηρούμενες μετατοπίσεις στους δομικούς λίθους των θεμελίων, δεν συνδέονται με τη γνωστή καταστροφική δράση των ορδών του **Αλάριχου** (397 CE), αλλά είναι προϊόν της επαναδραστηριοποίησης του ρήγματος της Κέρνας, ένα πρόσθετο γεγονός που αποδεικνύει ότι η περιοχή παραμένει τεκτονικά ενεργή.

4. Οι Βωξίτες του Παρνασσού

Τα ανθρακικά πετρώματα του όρους του Παρνασσού εντάσσονται γεωτεκτονικά στην ομόνυμη γεωτεκτονική ενότητα του Παρνασσού, η οποία περιλαμβάνει ιζηματογενείς ακολουθίες για το χρονικό διάστημα Ανώτερο Τριαδικό – Ανώτερο Κρητιδικό –Μαιστρίχτιο, δηλαδή από **220** έως **70** εκατομμύρια έτη περίπου πριν από σήμερα. Τα πετρώματα αυτά αποτέθηκαν αρχικά ως ιζήματα στον πυθμένα ενός θαλάσσιου παλαιογεωγραφικού χώρου ιζηματογένεσης, και συγκεκριμένα σε κάποιον κλάδο του παλαιο-ωκεανού της **Τηθούς**, ο

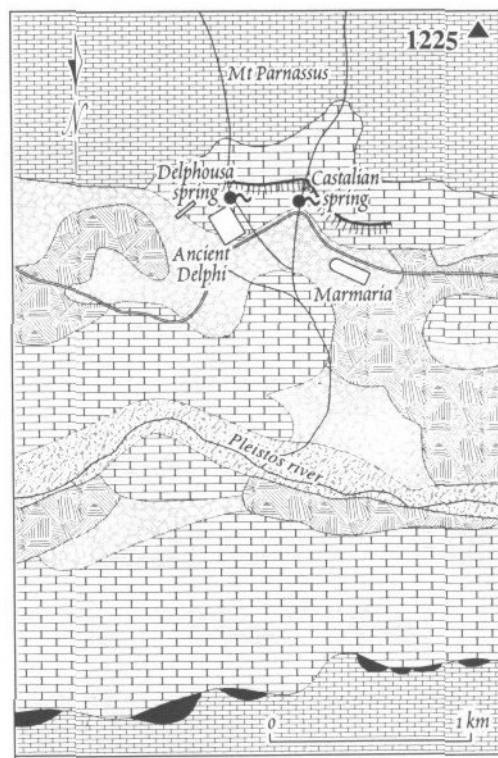
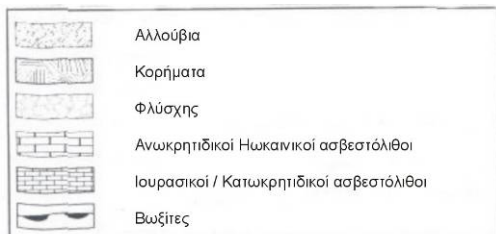
οποίος λειτούργησε στο συγκεκριμένο μακρινό γεωλογικό παρελθόν (μεταξύ 220 και 70 εκατομμυρίων ετών πριν από σήμερα). Τα γεωδυναμικά φαινόμενα της αλπικής ορογένεσης που επακολούθησε και η σύνθετη Νεοτεκτονική εξέλιξη του ελληνικού χώρου, μετέτρεψαν αυτά τα λιθοποιημένα πρώην θαλάσσια ιζήματα σε πετρώματα ενός ορεινού αναγλύφου.

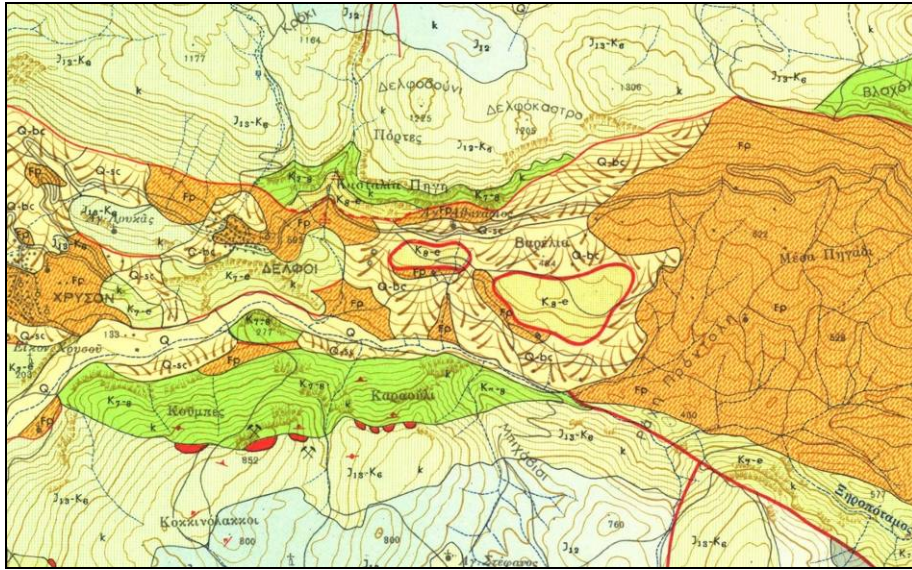
Η σημερινή εμφάνισή της ενότητας του Παρνασσού περιορίζεται στον γεωγραφικό χώρο μεταξύ δύο σημαντικών ενεργών νεοτεκτονικών ρηξιγενών ζωνών του Ελληνικού χώρου, δηλαδή από τη λεκάνη του **Σπερχειού** ποταμού προς βορρά και τον **Κορινθιακό Κόλπο** προς νότο.

Η στρωματογραφική στήλη της γεωτεκτονικής ενότητας του Παρνασσού είναι πολύ απλή (Εικ. 14), ενώ ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ενότητας αυτής αποτελούν οι εμφανίσεις των βωξιτικών οριζόντων.

Οι βωξίτες αυτοί υποδηλώνουν διαδοχικές **χερσεύσεις** του παλαιογεωγραφικού χώρου της ανθρακικής ιζηματογένεσης, δηλαδή του θαλάσσιου χώρου που αποτέθηκαν ως ιζήματα τα μετέπειτα πετρώματα του Παρνασσού, σε διάφορες εποχές του γεωλογικού παρελθόντος. Αποτέλεσμα των χερσεύσεων αυτών ήταν η διάβρωση και η δημιουργία «καρστικών εγκοίλων» τα οποία πληρώθηκαν στη συνέχεια με υλικά που προέρχονταν από εσωτερικότερες περιοχές του τότε ελληνικού τόξου, οι οποίες είχαν αναδυθεί και υπόκεινταν στις μορφογενετικές διαδικασίες. Οι βωξίτες δηλαδή δημιουργήθηκαν από τη «**λατεριτώση**», (αποσάθρωση) των παραπάνω υλικών σε ένα θαλάσσιο έως παραθαλάσσιο περιβάλλον σε υγρές τροπικές κλιματικές συνθήκες. Παλαιότερα είχε θεωρηθεί πως επρόκειτο για έναν (1) μόνο βωξιτικό ορίζοντα, αλλά τελικά ίσως πρόκειται για πάνω από πέντε (5) διαφορετικούς βωξιτικούς ορίζοντες. Πάντως, οι σημαντικότεροι μεταξύ αυτών είναι τρεις (Εικ. 12, 13, 14).

Εικ. 12. Απλοποιημένος Γεωλογικός χάρτης - σκαρίφημα της περιοχής των Δελφών στο νότιο τμήμα του οποίου διακρίνονται οι βωξιτικές εμφανίσεις. (από Higgins, M.D. & Higgins, R. 1996)

Εικ 13. Ο γεωλογικός χάρτης της ευρύτερης περιοχής των Δελφών (τμήμα του φύλλου «ΔΕΛΦΟΙ», Γεωλογικός χάρτης της Ελλάδος του ΙΓΜΕ, κλίμακας 1:50.000)

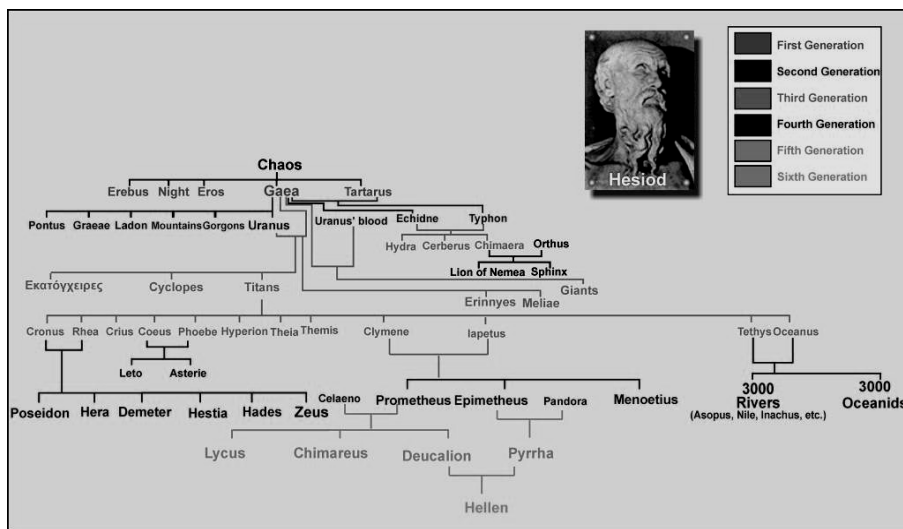
Εικ 14. Η στρωματογραφική στήλη και το υπόμνημα των γεωλογικών σχηματισμών που εμφανίζονται στην ευρύτερη περιοχή των Δελφών (τιμήμα του φύλλου «ΔΕΛΦΟΙ», Γεωλογικός χάρτης της Ελλάδος του ΓΓΜΕ, κλίμακας 1:50.000)

5. Στοιχεία Γεωμυθολογίας

Κατά την Θεογονία που μας παρέδωσε ο **Ησίοδος**, ο Απόλλων δεν συμπεριλαμβάνεται στην πρώτη εξάδα (*Εστία, Ποσειδών, Δήμητρα, Άδης, Ήρα, Ζευς*) των δώδεκα μεγάλων Ολυμπίων Θεών, οι οποίοι είναι τα τέκνα των Τιτάνων **Κρόνου** και **Ρέας**.

Σύμφωνα με την Γεωμυθολογική ερμηνεία της Θεογονίας, οι διαδοχή των γενεών των θεοτήτων, αντιπροσωπεύει –μεταξύ άλλων- τις σημαντικές και δραματικές αλλαγές του φυσικογεωλογικού περιβάλλοντος του ευρύτερου Αιγαιακού και Περιοιαιακού χώρου κατά τα τελευταία 20.000 έτη περίπου, δηλαδή κατά τη μετάβαση από τη την τελευταία παγετώδη εποχή, στη σύγχρονη θερμή μεσοπαγετώδη (Μαριολάκος Η., 2001). Η θεά **Γαία** αποτελεί την αρχική, αιώνια και διαχρονική «μήτρα» των πάντων. Ο **Απόλλων** εντάσσεται στις νεότερες γενιές, των κοινωνικοποιημένων, ή θέσμιων θεοτήτων, οι οποίες «γεννιούνται» (προσλαμβάνονται από τους ανθρώπους ανάλογα με τις κοινωνικές ανάγκες, τις αναζητήσεις και τις προσφερόμενες δυνατότητες) όταν πλέον ο άνθρωπος είχε συγκροτήσει οργανωμένες κοινωνίες, έχοντας ήδη διαβεί το κατώφλι του πολιτισμού, πιθανότατα κατά την εποχή που συμβατικά ονομάζουμε χαλκολιθική. Ολόκληρη η πολιτισμική διαδικασία που εξελίχθηκε στον ευρύτερο Αιγαιακό και Περιοιαιακό χώρο φαίνεται να συνδέεται άμεσα με τα γεωπεριβαλλοντικά χαρακτηριστικά και τις μεταβολές αυτού του ιδιαίτερα προικισμένου τόπου, που προσέλυσε τον άνθρωπο από πολύ-πολύ παλαιά, και προσφέροντάς του τα κατάλληλα ερεθίσματα, μέσω της παρατήρησης, τον οδήγησε στη **λογική σύλληψη του κόσμου**, η οποία αποτελεί και την ειδοποιό διαφορά του αρχαίου Ελληνικού Πολιτισμού.

Στην περίπτωση των Δελφών, η αντικατάσταση του χθόνιου Μαντείου της Γαίας από το Απολλώνιο, μπορεί να συνδέεται και με μεταβολές στις παροχές και την σύσταση των αναδύομένων αερίων. Κατ’ αυτόν τον τρόπο ενδεχομένως κρίθηκε απαραίτητος ο εμπλουτισμός της μεθοδολογίας που αποσκοπούσε στην κατάσταση έκστασης της Πυθίας και με άλλα μέσα, όπως π.χ. το μάσημα φύλλων δάφνης, κλπ.

Εικ. 15. Οι διαδοχικές γενεές των θεοτήτων κατά τον Ησίοδο.

6. Οι Δελφοί κατά τα νεώτερα χρόνια

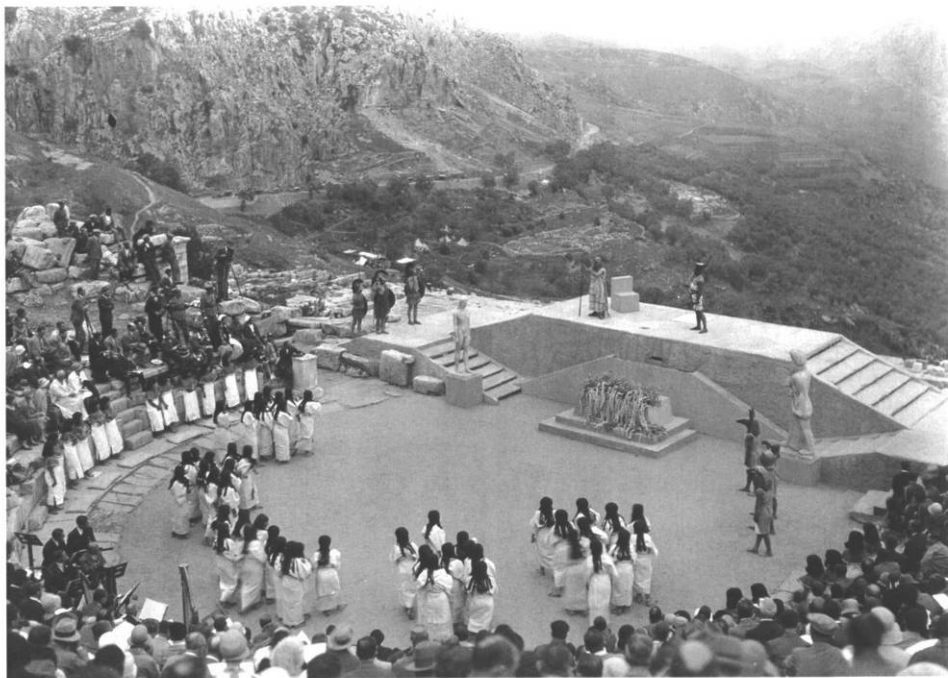
Εικ. 16. Ο αρχαιολογικός χώρος των Δελφών όπως φαίνεται από τις Φαιδριάδες Πέτρες (άποψη από τα ανατολικά)

Μετά το δραματικό τέλος του αρχαίου κόσμου, οι Δελφοί, ο *πάλαι ποτέ* Ομφαλός της Γης, ακολούθησαν την μοίρα των υπολοίπων Ιερών και λατρευτικών χώρων των Ελλήνων. Κατά το μεσαίωνα που ακολούθησε, όσα απομεινάρια ελληνικών ιερών δεν είχαν ισοπεδωθεί από τον φανατισμό και την μισαλλοδοξία των πρώτων χριστιανικών αιώνων, έπεσαν στην αφάνεια και χάθηκαν στη λήθη. Ωσπου, κατά τα χρόνια της Αναγέννησης και του Διαφωτισμού στην Ευρώπη, όταν οι ανθρωπιστές ανακαλύπτουν ξανά την αρχαιότητα και έχοντας ως σημείο αναφοράς τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό, ένας διαρκώς αυξανόμενος αριθμός περιηγητών καταφθάνουν στη χώρα μας. Χαρακτηριστικό της άγνοιας και της αμάθειας των πληθυσμών που κατοικούσαν κατά τα νεώτερα χρόνια στην περιοχή των Δελφών (που στο μεταξύ λεγόταν *Κάστρο*, ή *Καστρι*) για το παρελθόν του ιερού χώρου, είναι η παρακάτω διήγηση που διασώζει ο Κακριδής :

«Ο ζήλος των Αγγλων περιηγητών, των «μυλόρδων», να τα δούν όλα βιαστικά, να τα σχεδιάσουν και, αν μπορούν, να πάρουν μαζί τους καμιά αρχαιότητα ή τουλάχιστον ένα κομμάτι μάρμαρο, έγινε αφορμή στους Καστρινοί να σχηματίσουν την ακόλουθη παράδοση: Οι Μυλόρδοι δεν είναι χριστιανοί γιατί κανείς ποτέ δεν τους είδε να κάνουν το σταυρό τους. Η γενιά τους είναι από τους παλιούς ειδωλολάτρες τους Αδελφιώτες, που φύλαγαν το βίο τους σ' ένα κάστρο που το 'λέγαν Αδελφούς, από τους δύο αδελφούς τα βασιλόπουλα που το 'χτισαν. Όταν η Παναγία και ο Χριστός ήρθαν σ' αυτούς τους τόπους και όλοι οι άνθρωποι ολόγυρα έγιναν χριστιανοί, οι Αδελφιώτες σκέφτηκαν πως ήταν καλύτερα γι' αυτούς να φύγουν, κι έφυγαν στη Φραγκιά και πήραν και όλα τα πλούτη τους μαζί. Απ' αυτούς είναι οι Μυλόρδοι, και έρχονται τώρα εδώ και προσκυνούν αυτά τα λιθάρια.»

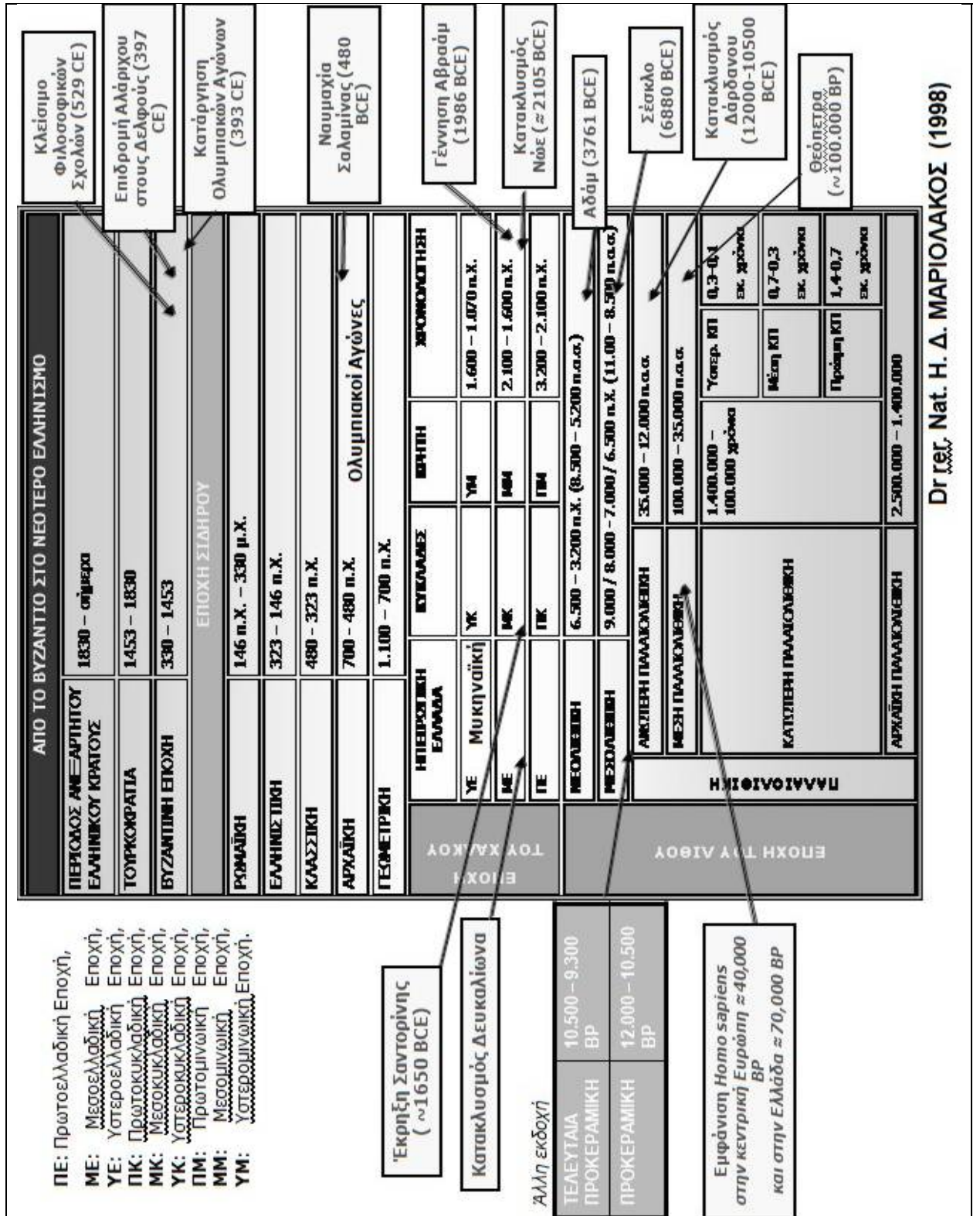
[ΦΩΚΙΔΑ (Δελφοί), 19^{ος} αι.- Καστρινοί είναι οι κάτοικοι των Δελφών, που στο Μεσαίωνα λεγόταν Κάστρο. Το όνομα **Δελφοί** δέθηκε παρετυμολογικά με τη λέξη «**αδελφός**».] (Κακριδής Ι. Θ., 1978)

Οι ανασκαφές στην περιοχή των Δελφών ξεκίνησαν από μία ομάδα Γάλλων αρχαιολόγων μόλις στα **1892**, αφού προηγουμένως χρειάστηκε να μετεγκατασταθεί στη σημερινή του θέση ο οικισμός Καστρί που είχε ανεγερθεί πάνω του. Αξιοσημείωτη είναι η προσπάθεια του **Αγγελου Σικελιανού** να αναβιώσει την Δελφική Ιδέα στον σύγχρονο κόσμο, διοργανώνοντας τις Δελφικές Γιορτές, όπου μεταξύ άλλων περιλάμβαναν και παράσταση αρχαίας τραγωδίας (*Προμηθεύς Δεσμώτης*) για πρώτη φορά στην Ελλάδα (1927) μετά από 17 ολόκληρους αιώνες.

ΔΕΛΦΙΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ 1932

Εικ. 17. Στιγμιότυπο από τις Δελφικές Γιορτές του 1932. Ιδρυτής τους ήταν ο Άγγελος Σικελιανός.

Dr Γεώργιος Η. Δ. ΜΑΡΙΟΛΑΚΟΣ (1998)

Εικ. 18. Χρονολογικός πίνακας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αρώνης Γ., Παναγιωτίδης Γ., Μονόπωλης Δ. & Μορίκης Α. (1964). «Γεωλογικός Χάρτης της Ελλάδος, φύλλο ΔΕΛΦΟΙ» εκδ. Ι.Γ.Μ.Ε. (1: 50.000). Αθήνα
- De Boer, J. Z. & Hale, J. R. (2000). "The geological origins of the oracle at Delphi, Greece". In W.G. Mc Guire, D. R. Griffiths, P. L. Hancock & I. S. Stewart (Eds). *The Archaeology of Geological Catastrophes* (pp. 399-412). Geological Society, Sp. Publ., 171, London.
- De Boer, J. Z., Hale, J. R. & Chanton, J. (2001). "New evidence for the geological origins of the ancient Delphic oracle (Greece)". *Geology*, 29, 8, 707-710.
- Higgins, M.D. & Higgins, R. (1996). "A geological companion to Greece and the Aegean". London, Ducksworth and Co.
- Κακριδής Ι. Θ. (1978). «Οι Αρχαίοι Έλληνες στη Νεοελληνική λαϊκή παράδοση». Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης. Αθήνα
- Μαριολάκος Η. Δ. (1998). «Φυσικογεωλογικές ρίζες του Αρχαιοελληνικού πολιτισμού και η ανάδειξη τους με την οργάνωση γεωμυθολογικών πάρκων και γεωπολιτιστικών μονοπατιών» - Πρακτικά του Συνεδρίου της Λέσβου (υπό εκτύπωση)
- Μαριολάκος Η. Δ. (1999). «Συμβολή των γεωτόπων στην ιστορία και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση» Τριήμερο για τη διατήρηση της Γεωλογικής-Γεωμορφολογικής κληρονομιάς, Σύρος, 12-14 Ιουλίου 1996, Ι.Γ.Μ.Ε. σελ. 45-59.
- Mariolakos, I. (2001). "The geoenvironmental dimension of Greek mythology" *Bull. Geol. Soc. Greece*, XXXIV/6, 2065-2086 (in Greek).
- Mariolakos, I., Logos, E. & Lozios, S. (1989). "Geological – Geotechnical – Neotectonic studies in archaeological sites (phase A)" Project Report for the Ministry of Culture, Directorate of Prehistoric and Classical Antiquities, Athens.
- Mariolakos, I., Logos, E., Lozios, S. & Nasopoulou, S. (1991). "Technicogeological observations in the ancient Delphi area (Greece)". *Proc. of the European school of climatology and natural hazards course* (Lisbon, March 28- April 5, 1990). Commission of the European Communities, Directorate-general, Science, research and development publ. 12918, 273-283.
- Mariolakos, I. (2006). "Geomythology". In J. Birx (Ed.) *Encyclopedia of Anthropology*, vol. 3 (pp. 1066-1071), Sage Publications, New York.
- Mee C. & Spawforth A. (2001). "Greece: An Archaeological Guide". Oxford University Press
- Parke, H. W. (1939). "A History of the Delphic Oracle", Oxford, 6-7.
- Parke, H. W. (1967). "Greek Oracles", London, 93-94.
- Pechoux, P.-Y. (1992). *Aux origins des paysages de Delphes*. In J. F., Bommelaer (Ed.). *Delphes* (pp. 1-38), Univ. Strasbourg II, publ. 12
- Piccardi, L. (2000). "Active faulting at Delphi, Greece: Seismotectonic remarks and a hypothesis for the geologic environment of a myth". *Geology*, 28, 7, 651-654.
- Ρασσιάς Β. (2006). «Θύραθεν» Φιλοσοφικό Λεξικό, εκδ. ΑΝΟΙΧΤΗ ΠΟΛΗ, Αθήνα.
- Sftsos, C. S. (1988). "Inventory of thermal and mineral springs of Greece (III Continental Greece)". *Hydrological and Hydrogeological investigations*, No. 39, Inst. of Geological and Mineral Exploration, Athens.